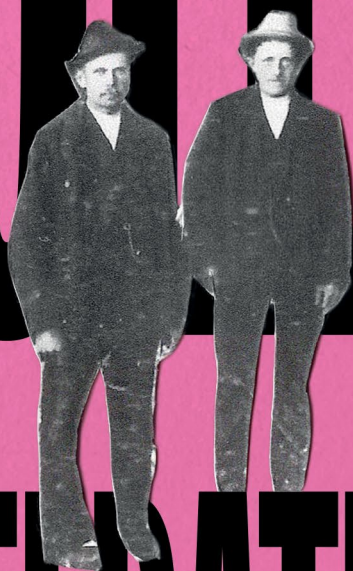


QUEER LITTERATUREN





HAN, HAN, HUN OG GODSET: Et trekantsdrama i provinsen

Af Dag Heede

Perioden fra 1906 til Første Verdenskrig repræsenterer et gennembrud for den offentlige diskussion af (især) mandlig homoseksualitet i Danmark. Sex mellem mænd blev nu i et hidtil uhørt omfang diskuteret og debatteret som fænomen og ikke mindst problem. Skønt emnet havde været berørt sporadisk, diskret og typisk indirekte i litteraturen i sidste halvdel af det nittende århundrede, medførte Den Store Sædeligheds-skandale i 1906-1907 en omfattende offentlig debat om homoseksualitet.¹

Denne fandt først og fremmest sted i sensationspressen, men en række forfattere, jurister, læger, politifolk, debattører og politikere bidrog også.² Der udkom en række romaner og skuespil, der nu eksplicit beskrev homoseksualitet ud fra et typisk tragisk perspektiv.³ Et gennemgående budskab er – i varierende grad – en opfordring til en vis form for tolerance, eller i det mindste forståelse for disse individer, der uden skyld lider under deres medfødte skæbne. Ofte plæderede litteraturen for en afkriminalisering af homoseksualiteten, mens sensationspressen typisk opfordrede til strengere straffe.

For første gang i Danmarkshistorien blev homoseksualiteten nu set som en kulturel fare og et onde, der greb om sig og måtte holdes under kontrol, eller i hvert fald inddæmmes, hvis fænomenet ikke helt kunne elimineres. Flere stemmer, især kristne og konservative, talte for en øget kriminalisering af sex mellem mænd, en bekæmpelse af især den udbredte soldaterprostitution samt beskyttelse af børn og unge mænd. Mandlig homoseksualitet blev ofte koblet til pædofili og forførelse og

sås som symptomer på degeneration koblet til urbanisering, modernitet og generelt moralsk forfald.⁴

Et centralt stridsemne var homoseksualitetens juridiske status. Siden Sædelighedsskandalen havde den stiltiende praksis hos myndighederne været, at private, seksuelle relationer mellem voksne, samtykkende mænd ikke blev retsforfulgt. Den officielle afkriminalisering af mandlig homoseksualitet blev først stadfæstet med straffeloven fra 1930, der trådte i kraft i 1933.⁵ Det gjorde Danmark til et af de første lande til at afkriminalisere homoseksualitet. Kvindelig homoseksualitet har aldrig i praksis været forbudt i Danmark på nær ét enkelt kendt tilfælde (se omtale af sagen i bogens kapitel ét).

Der var imidlertid langt fra generel enighed om homoseksualitetens status i perioden. Sædelighedsforkæmpere krævede omfattende indgreb: "Bekymringen over homoseksualismens udbredelse kulminerede i årene 1908-11 og fik et sådant offentligt udtryk, at man kan tale om en antihomoseksuel opinion, en overgang tillige om en bevægelse."⁶

To homoseksuelle debatromaner

I det følgende skal jeg studere to litterære eksempler fra denne periode, der begge kan betragtes som indlæg i den tidlige, danske debat om moderne homoseksualitet. Karl Larsens (1860-1931) lille, patosfyldte roman *Daniel/Daniela*⁷ er en fingeret selvbiografi, der apologetisk lægger op til medfølelse og medlidenhed. I praksis fik romanen ingen betydning for debatten, da intet dansk forlag ville udgive den, og bogen først udkom anonymt i 1908 i en tysk oversættelse.⁸ Den danske original udkom først i 1922 med forfatterangivelse.

Thit Jensens (1876-1957) roman *Højeste Ret: Fortælling fra en dansk Herregaard*⁹ fra 1913 skildrer langt mere kritisk mandlig homoseksualitet som samfundsfare, degenerationsfænomen og trussel mod kvinder. Romanen er det første eksempel på moderne homofobi i dansk litteratur.

Måske er dette en del af forklaringen på, at den er så godt som upåagtet i Thit Jensen-forskningen. I *Dansk Kvindelitteraturhistorie* er romanen bogstavelig talt skrevet ud af forfatterskabet: Beth Juncker nævner den ikke i sin gennemgang.¹⁰ Jens Andersens monografi behandler romanen (der et sted fejldateres til 1912)¹¹ ganske kort og banaliserer

homofobien til "en pikant afsløring af Halds homoseksuelle fortid".¹² *Dansk Litteraturhistorie* omtaler *Højeste Ret* på elleve linjer i bind 7, der skitserer en marxistisk læsning af romanen som regressiv modernitetskritik.¹³

Jensens roman kan læses som et symptom på, at homoseksualitet nu var så udbredt og kendt i det danske samfund og i den brede offentlighed, at der følte behov for at advare mod den. Således er *Højeste Ret* på bagvendt vis en ubehagelig pionertekst: den første homoseksuelle advarselsfortælling i dansk litteratur.

Tematisk lægger den sig i forlængelse af de første, samtidige romaner i Norge, der behandler homoseksualitet: Rita Freimanns (pseudonym for Øvre Richter Frich) *I skyggen av Karl Johan* (1912)¹⁴ og Ranka Knudsens *Drude Helmers egteskap* (1913).¹⁵ Begge er advarselsfortællinger mod mandlig homoseksualitet som trussel mod ægteskabet og kvinder.

Romanen var ikke første gang, Jensen angreb homoseksualitet i offentligheden. Allerede i 1906 havde hun under et dramatisk møde i Dansk Forfatterforening plæderet for kastration af homoseksuelle mænd.¹⁶

Tre gange trekantsdrama

Mit valg af disse to tekster skyldes, at de begge behandler den samme historiske begivenhed, et ulykkeligt trekantsdrama, der udspillede sig på en jysk herregård i sommeren 1888. I Larsens roman indgår fortællingen som en perifer sidehistorie, mens Jensen gør den til hovedtema. Hvor *Daniel/Daniela* delvis følger de historiske fakta, omskriver *Højeste Ret* historien radikalt.

Både seksualitetshistorien og litteraturhistorien har i høj grad ignoreret de to romaner.¹⁷ Hverken Larsens patetiske pastiche eller Jensen klichéfyldte melodrama, der foregriber Morten Korchs provinsæstetik, er stor kunst. Men de er interessante, fordi de viser, hvordan en og samme historiske begivenhed kan instrumentaliseres til forskellige seksualpolitiske formål. Og de antyder, at homohistoriske begivenheder ikke udelukkende finder sted i storbyer, men at den danske provins også kan udgøre en scene for eksperimenter med alternative familiefomer.



Portræt af Thit Jensen på sit loftskammer, u.å.

Larsens hensigt var muligvis økonomisk spekulation. I sit forord til den danske udgave fra 1922 understreger forfatteren, at hans skildring ikke er båret af sympati med "den paagældende Art Mennesker. Paa visse Undtagelser nær byder de mig nærmest imod".¹⁸ Hans biografiker Jesper Düring Jørgensen argumenterer grundigt og overbevisende for, at Larsen, der ofte var i pengehøjd, med sin roman forsøgte at slå mønt på emnet i kølvandet på den Store Sædelighedsskandale 1906-1907.¹⁹ Forsøget mislykkedes, da intet dansk forlag ville udgive romanen med dens nedgørende portræt af en forfatter, der åbenlyst var kalkeret over Herman Bang. Og den tyske oversættelse solgte næsten ingenting.²⁰

Jensens tekst er anderledes båret af indignation og polemik, og hendes homofobi er koblet til en form for feminisme. Således er Jensens roman også betydningsfuld, fordi den er et homofobt vidnesbyrd på ubekvemme koblinger mellem feminisme og antihomoseksualitet, og det kan være en grund til, at den er ignoreret af andenbølge-feministerne. På bagvendt vis plæderer romanen for en form for seksualoplysning, som var et livslangt projekt for Thit Jensen. Jens Andersens biografi leverer andre eksempler på Jensens antihomoseksualitet, som da hun i 1928 afsatte abortlægen J.H. Leunbach som formand for Foreningen for Seksuel Oplysning, fordi han som frisindet havde luftet tanker om at arbejde for homoseksuelles interesser.²¹

Dramaet og dets litterære efterliv

I 1887 erhvervede cand.jur. Albert S. Behrend (1852-1890), en succesrig, velhavende embedsmand, godset Korsøgaard ved Hobro for at leve der med sin ven, berider N.J. Poulsen (d. 1888), der var hjemvendt fra USA. Herregården var et fallitbo bestyret af Landmandsbanken. 1887-1888 figurerer Poulsen som ejer af godset,²² men hans rolle var sandsynligvis bestyrer, idet det var Behrend, der finansierede købet.

På Behrends 36-årsfødselsdag den 17. august 1888 skød Poulsen sig, fordi han havde forelsket sig i Agnes Harriet Behrend (1860-1922), Alberts yngre søster. Kærligheden syntes gengældt.²³ Behrend forsøgte herefter at drukne sig, men han blev reddet. To år efter den 27. juli 1890 døde han pludseligt, angiveligt af et hjerteonde.²⁴ Agnes Behrends videre skæbne er ukendt. Hun døde ugift i København i en alder af 61.²⁵



Korsøgaard skildret af maler og antikvar Rasmus Henrik Kruse til værket *Prospecter med Text af en deel af Nørre Jyllands Herregaarde og andre Gjenstande samlede paa Reiser fra 1835 til 1855*. Gouache.

Mit fokus i dette essay er ikke kun det historiske drama,²⁶ men især dets litterære efterliv. I Larsens roman er det kun godsejeren, der dør, og kvinden, hans bestyrer elsker, er anonym. Nederlaget beskrives som en eksistentiel og moralsk fallit for den ellers så ædle godsejer, der nedlader sig til at benytte sin økonomiske overlegenhed mod elskeren og rivalinden. Han dør senere af "tærende Sygdom".²⁷ De tos videre skæbne forbliver ufortalt. Historien forbliver i tekstens kulisse som bekræftelse af det tragiske budskab om den homoseksuelle kærligheds umulighed. Tragedien fremstilles som et dristigt eksperiment med to samlevende mænd, et donquijotisk projekt dømt til at mislykkes.

Dramaets mest udførlige litterære bearbejdning er Thit Jensens roman, *Højeste Ret*. Her hedder godsejeren Christian Frederik Brun. En sommer rejser han fra Paris til sit forfaldne gods, Smeltrup, i Thy, med sin elsker, Claudius Hald, der ligeledes har studeret jura, men foretrækker praktisk landbrug. Elskeren giver sig straks i kast med driften og bringer godset på fode, samtidig med at han forelsker sig i vennens yngre søster, Inger, der er på kur i barndomshjemmet efter et studie-